

Твердохліб В.Ю.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет*

Чорна Т.М.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-22>

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ЦУКРУ З УКРАЇНИ

Вітчизняний ринок цукру є досить специфічним: з одного боку, Україна залишається одним із європейських лідерів з виробництва бурякового цукру, з іншого – тривалий час зберігалася тенденція до поступового зменшення обсягів виробництва продукції бурякоцукрової галузі. Так, наприклад, у 1995 році в Україні вироблено 3,9 млн т цукру, тоді як у 2021 р. – 1,44 млн т; у 2022 р. – 1,33 млн т [2]. Разом з тим, за розрахунками Міністерства економіки України, внутрішнє споживання цукру в Україні складає близько 1 млн т на рік [3]. При цьому Державна служба статистики фіксує поступове зниження споживання українцями цукру (від близько 41 кг цукру й цукровмісних продуктів на одну особу у 2008 р., до 28,5 кг – у 2020 р.) [2].

Наразі виробничі потужності вітчизняних цукрових заводів дозволяють забезпечити виробництво близько 2 млн т щорічно, покривши таким чином потреби внутрішнього ринку і створивши експортний потенціал. Для України експорт цукру – це варіант розвантаження ринку та збільшення прибутків підприємств, що в умовах війни надважливо для поповнення держбюджету за рахунок надходжень від валютних операцій [4]. Загалом на сучасному етапі експортні можливості України щодо реалізації цукру є порівняно незначними [8]. Частка українського цукру у світовому експорті у 2020 році склала всього 0,03%, Україна займала 35-ту позицію в рейтингу світових експортерів білого цукру, постачаючи на зовнішній ринок продукції загальною вартістю 59 млн. дол. (для порівняння, Бразилія – найбільший експортер за цей же період продала цукру на 8,7 млрд дол.). Разом з тим, незважаючи на незначну частку України на світовому ринку цукру, зовнішня торгівля має певні досягнення. Так, протягом останніх років

Україна розширила географію продажів цукру, збільшивши кількість країн-покупців з 7 до 26 [6].

За попередніми прогнозами, Україна у 2023–2024 маркетинговому році виробить 1,7-1,8 млн т цукру, з якого третина може бути відвантажена на експорт [4]. Одним з найбільших імпортерів українського цукру виступає Європейський Союз. За даними Державної митної служби України, у 2017–2021 рр. до ЄС щороку експортувалося цукру вітчизняного виробництва (товарна підкатегорія 1701129000) загальним обсягом від 5,12 (у 2021 р.) до 961,11 (у 2022 р.) тис. дол. [1]. В поточному році обсяг експорту вітчизняного цукру до країн ЄС суттєво зріс – станом на 31 жовтня 2023 року вже експортовано продукції на 2,75 млн дол. [1]. Найбільшими споживачами цукру з України стали Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія. Зростання попиту на український цукор в країнах ЄС пов'язане з низьким врожаєм цукрових буряків у Франції, Німеччині, Польщі вже другий рік поспіль. Загальний дефіцит цукру в країнах Євросоюзу на початок 2023 року складав 2 млн т [5].

У травні 2022 року стимулюючим заходом для виробників цукру стало зняття Урядом України заборони на експорт цукру. Так, Постановою КМУ від 3 травня 2022 р. № 549 внесено зміни до додатків 1 та 5 постанови від 29 грудня 2021 р. № 1424 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік», зокрема: скасовано нульову квоту на цукор та запроваджено режим ліцензування експорту цукру. Міністерством економіки України з березня 2022 року спрощено та пришвидшено процес ліцензування експорту товарів, у тому числі цукру, а саме: зменшено перелік необхідних документів; передбачено можливість подачі документів засобами електронного зв'язку; відмінено сплату збору за видачу ліцензії на експорт (імпорт) товарів до припинення чи скасування воєнного стану в Україні

Крім того, збільшенню обсягів експорту цукру до ЄС у 2022–2023 рр. сприяло набуття чинності у червні 2022 року Регламенту Європейського Парламенту та Ради № 2022/870 про тимчасові заходи з лібералізації торгівлі, відповідно до якого призупинено застосування тарифів, визначених в Угоді, та усіх тарифних квот для сільськогосподарської продукції, зокрема і цукру. Раніше Україна могла експортувати до ЄС 20 тис. т цукру, після перевищення квоти необхідно було сплачувати мито у розмірі €300. Статистичні дані свідчать, що протягом 2016–2017 рр. тарифна квота ЄС на цукор вітчизняними виробниками була використана на 100%, в 2018 р. – на 85%, в 2019–2020 рр. –

використана вся можливість безмитного ввезення. Причому в 2019 р. квоти на цукор були вичерпані вже до кінця січня, а 2020 р. – до кінця листопада. В 2021 році квота на цукор була використана лише на 87%, що зумовлено дефіцитом продукту на внутрішньому ринку України.

До червня 2023 року відбувалося нарощування постачання цукру в Європу. Він досягнув 70 тис. т на місяць. Проте Кабінет міністрів постановою від 5 червня поточного року заборонив експортувати цукор до 15 вересня 2023 р. Заборона пов'язана із необхідністю захисту внутрішнього ринку від аномальних темпів нарощування експорту, оскільки за високої ціни українські експортери можуть пришвидшеними темпами вивозити цукор. Тому КМУ зробив ставку на те, що експорт відновиться у вересні, оскільки тоді стартує сезон переробки буряків і таким чином можна уникнути дефіциту та зростання ціни всередині країни [7].

На прохання Румунії відновити постачання згодом було виділено квоту на поставку 20 тис. т цукру до Румунії. Надходження продукції з України сприяло б стабілізації цінової кон'юнктури в Румунії, де останнім часом зросли внутрішні ціни на цукор [7].

Таким чином, для подальшого розвитку цукрової галузі України необхідно виходити на зовнішні ринки. Внаслідок призупинення «Чорноморської зернової ініціативи» вітчизняні фермери уже в поточному році проявляють зацікавленість до виробництва цукрових буряків, чого не спостерігалось шість років. Через посередній врожай цукрових буряків в Європі та значні витрати на паливо, маємо зараз високі ціни на цукор, саме тому цей ринок такий цікавий нашим виробникам навіть попри значні витрати на логістику. Станом на 31 серпня ціна 1 т цукру білого на Лондонській біржі становила 730,5 дол. (без ПДВ) на умовах FOB; ціна на внутрішньому ринку цукру у його виробників становить 718 дол. (без ПДВ) за тону [4].

Зараз Міністерство економіки України, Міністерство аграрної політики та НАЦУ «Укрцукор» напрацьовують механізм експорту цукру для вітчизняних експортерів. З метою покращення співпраці між учасниками ринку цукру діє Меморандум про взаєморозуміння між виробниками цукру, Міністерством аграрної політики та продовольства, Міністерством економіки та іншими учасниками ринку цукру і його споживачами. Першочергове завдання Уряду – сприяння пошуку логістичних шляхів та країн-імпортерів вітчизняного цукру. Перспективним виробництвом цукру в Україні може бути за наявності ринків його збуту та вирішення питання про логістичні шляхи.

Обмеження ж експорту цукру органами влади може призвести до значного затоварювання внутрішнього ринку під час виробничого сезону (вересень-грудень). Окрім того, виробники цукру зіштовхнуться з дефіцитом складських потужностей для зберігання цукру. За таких умов відбудеться зменшення відпускної ціни на цукор нижче його собівартості, що відобразиться на рентабельності функціонування цукрових заводів.

Література:

1. Державна митна служба України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/#>
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Маковей Ю. Цукровий сезон 2023: чи зароблять на цукрових буряках аграрії. URL: <http://surl.li/mtnju>
4. Михайловин Н. Цукрова галузь цього року працює на рекорд. URL: <http://surl.li/mtnkj>
5. Україна збільшила експорт цукру у вісім разів. Головний ринок збуту – країни ЄС. URL: <http://surl.li/mtnkc>
6. Українська асоціація бізнесу і торгівлі. URL: <https://www.ubta.com.ua>
7. Цукровий сезон 2023: очікування та перші результати сезону. URL: <http://surl.li/mtnjp>
8. Чорна Т.М., Гусятинська Н.А. Аналіз нормативних документів ЄС щодо якості та безпечності цукрів у контексті розширення експортного потенціалу галузі. *Наукові праці НУХТ*. 2022. Том 28. № 3. С. 154–176.